

MARAFKÓ LÁSZLÓ

Írás a tűzfalon

Marafkó László
(Győr, 1944): író, költő, újságíró, szerkesztő, főiskolai oktató. Legutóbb megjelent kötete: *Végek* (színművek, 2021).

Álmodban néha suhansz a város felett. Galambok járta magasságban.

Lassú siklással át a belváros felett: ez a Lukács Sándor utca, amint belenyilall az Újvilág tér háromszögébe. Egy kis nekilendülés, s a Batthyány-park után már látszik a Dunának szaladó Tarsay Vilmos utca is.

Felgyorsulva a Nádorváros legvégén fehérlik a Pápai út, egyik odalán családi házas sor. Aztán egy nagyobb ívvel át a Rábán, s Győr-Szigetben ott az egyentömbök szegélyezte Radnóti utca. Valamennyi helyszínen laktatok. Az álom kristályprizmáján át a házak egykori arca enyhe fátyollengésben. Szárnyaidon finom jégmáz, egyre vastagodik és nehező, már nem érheted el az ismeretlen túlpártot, ahova tartottál volna. Felébredsz. Kitakart oldalad hidegebb a test másik felénél, fázol. S oda a túlnani, vitorlázó hangulat is. Az a szenttelenül mindentudó, mindenem felülemelkedő biztonság. Itt csak kis lelki görcsök, a halottaidtól már örökre megválaszolatlanul maradó kérdések, a fogyó idő szomja.

Az a Pápai úti családi ház, pontosabban a hátsó traktusa, valamilyen nyárikonyhával volt az első lakás, ahova beköltözött a család. Még nélkülöd. Befogadó albérletbe. Az első bécsi döntés után vagyunk. A pontos évre nincs válaszod – válasza a rég halott szüleidnek lehetett volna, akik elhatározták a költözést. Akiknek a múltja csupa földrengés volt. Apai nagyapád az első nagy háború első őszén elesett a galíciai fronton, így a kamaszkorból alig kilépő nagyob-bik fia családfenntartóvá kénytelen válni. Ugyancsak ifjú (még nem ismert) jövendőbelijét családi döntés parancsolta megállni a lábán, távol a családtól. Trianon után, a friss Csehszlovák Köztársaságban a két mátyusföldi, szomszédos, színmagyar faluból származó fiatal valószínűleg Pozsonyban ismerkedik meg. Majd 1933-ban összeházasodó szüleid először a nagyváros közelében, Bazinban (ma: Pezinok) próbálnak megkapaszkodni. Az 1938-as nemzetközi alku Bécsben a Trianonban elcsatolt területek egy keskeny sávját visszaadta Magyarországnak, de ők abban reménykedtek, hogy beljebb az anyaországban, Győrben mégiscsak jobb lehet.

Csak félálomban hallott történeteid vannak a negyvennégyes, pusztító szövetséges bombázásokról. Tízéves bátyád – a felnőttek legnagyobb rémületére – felfelé tárt arccal bámulja a kíséző vadászok karéjában érkező amerikai – ahogy akkoriban mondták – Liberátorokat. Anya jönne fel egy alig ugránsyíra levő ház óvóhelyé „kinevezett” mély pincéjéből (te még a mag-zatburok védelmezésében /?/), s a közeli vasutat szétfröccsentő bombák légnyomása visszalöki a lépcsőn. Apád első munkahelyét, a Back-malmot gyújtóbombák égetik le. Utána egy kisebb üzemben dolgozik, közel az amerikai szőnyegbombázások égi pörölycsapásaival már szétdőlt Vagonyjáróhoz. Azért ússza meg a katonaságot, mert ez is hadiüzem, bár nem fegyvereket gyárt, hanem a nyugatra menekítendő javak fából készült szállítási és védőburkolatát. A cég régi nevét még az ötvenes években, a Tarsay Vilmos utcai időtökben is őrzi a telep falán egy öles felirat. A közelgő front még nagyobb megpróbáltatásai előtt a család 1945 hűvös tavaszán az apai nagymamához menekül, fel, a szülőföldre. Mire újra jönnének Győrbe, már visszaálltak a trianoni határok. De nem hagyják veszni az itteni pár évet, az ismerősöknél elhelyezett ingóságokat, s később újra visszatérnek.

A tarolások következtében a városban nagy a lakásínség. Valamelyik békeévben a Lukács Sándor (valamikor: Opitz Ferenc) utcába költözik a család. Az öldöklő idők után másfajtan szigorú évek következnek. Vasfüggöny mögött vasmarok igazgat. A hétköznapiokból összerakódó történelem errefelé csupa kényszerűség. Társbérlet, azaz feszengésre ítélő megoldás, de ennek is örülni kell. A lakhatáshoz juttatás gesztusát rögtön megterheli egymás elviselése. A házban lakik egy középkorú asszony is, az egykor sajátjában most társbérlelőként. Egymást kerülgeti a volt tulajdonos, a négyfős családokat – Trianon kései vándorai –, meg egy holokausztot túlélt házaspár a már a háború után született lányukkal. A két családfő minden hajnalban biciklin indul a Vagonyjáró más-más üzemébe. Ahol apád – szavai szerint – „húsz évet húz le”.

A Lukács Sándor utcában örökre retinádba égetődnek a tűzfalak vonalrajzai. Házatok az utcafront felől magasságszintes, de hátul a mély betonudvart körös-körül a szomszédos emeletesek téglafalai övezik. Ha a poroló vasára kötött hintán lengsz, veled ring a téglarács képe. Elsőéves egyetemistaként, egy laktanyából kialakított kollégiumban ezért nem érzed idegennek – falusi társaidtól eltérően – a kopott angyal földi házak vakolatlanul meredező téglafalait.

A háború utáni ínséges években parányi szabadság a galambbröptetés. Barátok padlásain, összeeszkábált madárreptereknél megtanuljátok a fajták nevét, s míg a többiek egymás közt csereberélik a ritka példányokat, te csak gyönyörködsz a megriadt, tündökletes szemükben.

A Tarsay Vilmos utca a kamaszkor. A sarki, földszintes ház sorakozó lakásai, a szívós kis kert, a tűzfalnak vetett fáskamrák s a tűzágágyásokban illatozó violák.

Évtizedek múltán, mikor már üres telek a helyén, szíven üt: egy XIX. századi térképen ott a ház és a kert pontos alaprajza, ahol a gyalogbejáró melletti nagy kapun, amelyet ti már nem használtok, a tulajdonosa valaha lovas kocsival járhatott be.

Ugránsyíra a régi temető kiforgatott sírkövei, a teherpályaudvar háborús roncsokkal, légvédelmi ágyúk jókora lövedékhüvelyeivel teleszórt, szívdobogásos bújócskázásra, bandázásra csábító világa. A nagy dunai árvíz évében költöztök az utcába. A volt temető melletti új lakótelep térségein ott állnak a katonaság járművei, gulyáságyú. Asványrárónál már átszakad a gát, féltik a belvárost is. Életre szóló, azaz halálig tartó barátság helyszínei. S ötvenhat felizzó, majd dermesztő és elhallgatásba surranó ideje. „Szénszünet” után iskolába indulsz, és a sarkon

terpeszkedő szovjet tankszörny, az akkor legkorszerűbb típus, lassan elfordítja a lövegtornyát, mintha követné a mozgását...

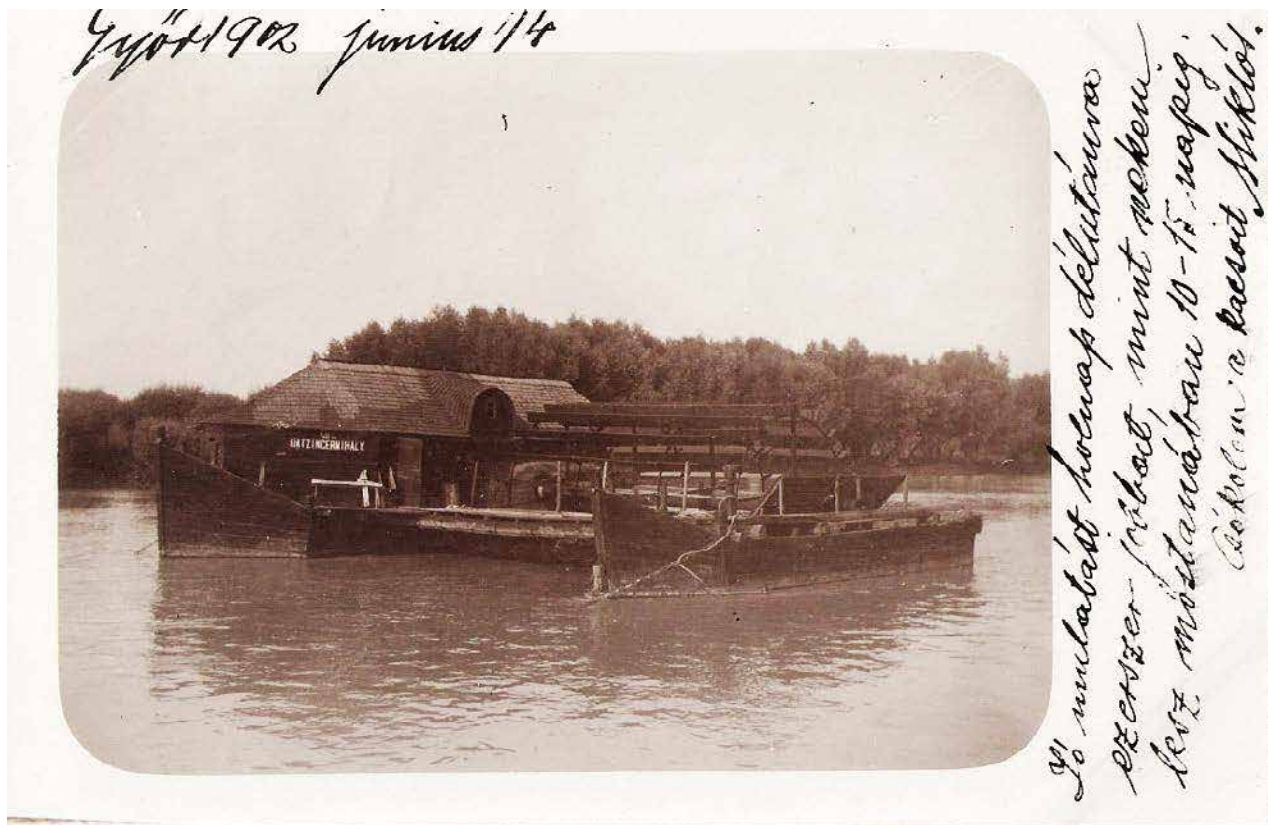
A Radnóti utca panelkaptárába (bocsánat: „középblokkos” ház) 1962 őszen költöznek a szüleid. Pesten vagy egyetemista. Bár első hazalátogatásodkor térkép nem kell, mert középiskolásként társaiddal biciklivel a Dózsa-pályára jártatok atletizálni, de a hosszú tömbben mégis nehezen találsz meg a tíz lépcsőházakat. Összkomfortos garzon a harmadikon. Bátyád már nem lakik veletek, s te is csak nyári vendég leszel. Az 1967-es végzésed utáni fél év a leghosszabb idő, amit egyfolytában eltöltesz itt. A felső tagozatosként kezdődő s az első gépiparista év után is folytatódó vasgyári, nyári kétkezi munkáid után váratlan s kényszerű ez a visszatérés akkor már nyugdíjas apád egykori kenyéradó cégéhez. Bölcsészdiplomádtól ugyanis eléggé távoli a jobb híján itt talált, bár szellemi munka. Évtizedek múltán szüleid a tőlük pár kőhajításnyira levő szigeti temetőbe költöznek ki, egymást hét évvel követve. Az egy életen át tartó hurcolkodásaik ott érnek véget.

Kislányoddal egy győri látogatáskor, a hetvenes években befordulsz a Lukács Sándor utcába, és belső földrengés. Vera fölnezi rád, mert a megrendüléssel őt is átjárja. A gyerekkor helyén átlagos társasházak. A tisztogató dűh a középkori városrész ugrásnyira levő aprócska, egymáshoz ragasztott házait is eltörölte. Nem bombával eltakarított és nem sóval behintett helyük is szinte perzsel. Vértolulással. Az egykor veletek szomszédos sokemeletest megkímélték (a mérete miatt?), csupasz oldalának téglamozaikja ott dermed a tűzfalokról bevesződött emlékeidben...

Az egykori társbérlet helyén kibontott, vaskos városfal. Villámlás gyanú: régen ennek téglaszövedékét vélheted a hátsó tűzfalnak! Az aknaszerű udvar végében, a különálló épületben levő közös konyha meg a spájzok szinte odabújtak ehhez a védelmező „téglaházhhoz”. S az utcarész és a házatok ugyanígy, mint sokszáz éves, óvó menedékhez, úgy elrejtve, hogy nem is tudtatók róla. Ma már emléktábla rajta, a vár és szülővárosod múltját felidézve.

Felnőtt unokáidnak így már csak a Radnóti utcai, többször is felújított tömböt mutathatsz meg. S csak te vélheted az egykori tűzfalon megjeleni az Írásnak talán a sorsodra igazított mondatát: „Meggzámáltattál – s életre ítéltettél”. Nem csak a valahai ház néhai lakóira érvényesen.

Kihűlt otthonok. Eltűnt otthonok nyoma. S emlékek múlhatatlan háttérsugárzása. A táguló személytelenbe.

Hatzinger Mihály molnár, Újváros Fő u. 49. szám alatti lakos hajómalma.

A Duna, Rába és Rábca partján mindenütt kikötöttek a hajómalmok, Szent József napjától Szent András napjáig éjjel-nappal dolgoztak. Zakatolásuk a városba is behallatszott, ez szinte hozzátartozott a környezethez és a hangulathoz. Tudjuk, hogy Győr, Ásvány és Vének folyópartjain – tehát a Szigetköz alsó szakaszában –, a 19. század közepén még több mint száz malom dolgozott. Miért tudott ennyi molnár megélni a városban, ezen a rövid szakaszon? Azért, mert nagyon híresek voltak ezek a malmok és molnárjaik. Messze vidékről is jöttek ide. Nemcsak a környékbeli gazdák jöttek és örökölték, hanem Sopron és Veszprém megyéből is idehordták aratás után szekereken a gabonájukat, és itt aztán szétosztották a molnárok között.